
KÖNYVISMERTETÉS

Tóth J. Zoltán: Halálbüntetés pró és kontra

HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2012, 291 oldal

A halálbüntetés kérdése – elsőre azt gondolhatnánk – ma Magyarországon, sőt egész Európában kevésbé aktuális. Azonban – annak ellenére, hogy Európa csaknem egészében (Oroszország és Fehéroroszország kivételével) e szankciót mára már eltörölték – a halálbüntetéssel kapcsolatos viták újra és újra fellángolnak. Európa több országában is vezető politikusok érvelnek vagy érveltek a közelmúltban a halálbüntetés visszaállítása mellett¹, és nemcsak szélsőséges pártok vezetői (mint például *Ján Slota*, *Jean-Marie Le Pen* és a lánya, *Marine Le Pen*), hanem mérsékelt politikusok (*Lech Kaczyński* és ikertestvére, *Jaroslav Kaczyński*, *Daniel Lipšic* volt szlovák igazságügy-miniszter), sőt szakemberek (mint például *John Arthur Stevens*, a Scotland Yard korábbi vezetője) is. A vita Magyarországon sem jutott nyugvópontra, újra és újra fellángol, különösen egy-egy brutális gyilkosság után; számos politikus nyilatkozott úgy, hogy személyes véleménye szerint célszerű vagy helyes lenne visszaállítani a halálbüntetést, illetve hogy azt soha el sem kellett volna törölni. Például Magyarország jelenlegi miniszterelnöke, *Orbán Viktor* még 2002 májusában, egy rádióinterjúban arról beszélt miniszterelnökként, hogy a móri bankrablás után megváltozott a véleménye a halálbüntetésről, és míg korábban ellenezte, most már támogatná. 2012-ben ismét éles vita lángolt fel itthon a halálbüntetésről, két alkalommal is: először 2012 júliusában, amikor Pécsen egy fiatal rendőrségi pszichológust erőszakoltak és gyilkoltak meg, majd 2012 késő őszén, amikor kiderült, hogy egy korábban eltűnt tizenegy éves kisfiút brutális kegyetlenséggel megölték. Idén májusban pedig nem várt aktualitást kapott a téma, amikor *Orbán Viktor* miniszterelnök előbb kijelentette, hogy újra meg kellene nyitni a vitát a halálbüntetésről, később pedig azon tény kapcsán, hogy az az Európai Unióban nem lehetséges, úgy nyilatkozott, hogy vissza kellene adni a nemzetállamok hatáskörébe a kérdéssel való döntést. Túl azon, hogy a radikális parlamenti középpárt, a Jobbik a megalakulása óta követeli a halálbüntetés visszaállítását, 2012-ben és 2015-ben konzervatív kormánypárti képviselők is nyíltan kiálltak a kivégzések gyakorlatának felélesztése mellett (miközben más konzervatív politikusok

¹ Vö. Toth J. Zoltan: The Capital Punishment Controversy in Hungary: Fragments on the Issues of Deterrent Effect and Wrongful Convictions. *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, vol. 21, iss. 1, 2013, pp. 37–58.

akár elvi, akár praktikus alapon hevesen ellenezték). Érvek ugyanazok, mint a halálbüntetés európai támogatóinál, vagyis szerintük is azért lenne szükség a halálbüntetés visszaállítására, mert az a potenciális gyilkosok egy részét elrettentené attól, hogy tetteket elkövessék; egy részüknél, valamint a közvéleményben (sőt egyes napilapok publicisztikáiban) pedig újabban rendszeresen felbukkan az az érv is, hogy „ne a társadalom tartsa el a gyilkosokat”, vagyis hogy – szerintük – a halálbüntetés olcsóbb, mint az életfogytig tartó szabadságvesztés, és már csak ezért is vissza kellene hozni. Mások, elsősorban különböző jogvédő szervezetek ezzel szemben a halálbüntetés gyakorlatának veszélyeire, főként a téves bírói ítéletek lehetőségére figyelmeztetnek, és a fegyházbüntetés elégséges visszatartó/megelőző hatása mellett érvelnek.

Látható tehát, hogy a téma valójában legalább annyira aktuális, mint volt negyed évszázaddal ezelőtt. A vita pedig nemhogy nem csitult, de egyre hangosabb lett, épp ezért volt szükség egy olyan munkára, amely a halálbüntetéssel kapcsolatos szempontokat a tudományosság igényével, objektív módon számba veszi, előítéletektől és elfogultságoktól mentesen bemutatva azokat az érveket és ellenérveket, amelyekkel elviekben a halálbüntetés támadható, illetve védhető. *Tóth J. Zoltán*, aki a témát 2003 óta kutatja², e könyvében³ erre vállalkozott.

A könyv két fő tematikus részre oszlik. Az első rész a halálbüntetésről való gondolkodás filozófiatörténeti aspektusait fogja át. Ebben a szerző kronologikus rendben bemutatja a halálbüntetésről markáns álláspontot megfogalmazó filozófusokat és a nézeteiket. Teszi mindezt olyan elméleti keretben, amelynek alapján az adott felfogás nem önmagában jelenik meg, hanem az adott filozófus általános társadalom- és emberképének, illetve jogról alkotott felfogásának integráns részeként. A könyv e része végigveszi az ókori görög és római filozófusok gondolatait; a közép- és kora újkori teológiai és államelméleti felfogásokat (benne a klasszikus keresztény teológiát, a kora újkori utópiákat és királytükroket, a reformációt, valamint az újjáéledő világi természetjogot); a felvilágosodás gondolkodóinak nézeteit, különös hangsúlyt helyezve az abolicionista mozgalmat elméletileg megalapozó *Cesare Beccariára*; a posztbeccariánus (különösen a XIX. századi német) jogfilozófiát; végül a XX. századi irodalmi álláspontokat. A könyv arra a

² A szerző jogtörténeti kutatásainak eredményeit lásd Tóth J. Zoltán: *A halálbüntetés intézményének egyetemes és magyarországi jogtörténete*. Századvég Kiadó, Budapest, 2010, 385 o.

³ A recenzált könyv a szerző korábban megjelent monográfiájának bővített és aktualizált változata. Vö. Tóth J. Zoltán: *A halálbüntetés filozófiája és kortárs jogelméleti kérdései*. Rejtjel Kiadó, Budapest, 2008, 287 o.

következtetésre jut, hogy egészen a XVIII. századig senkiben fel sem merült, hogy halálbüntetés nélkül is létezhet jogrendszer; mindenki, aki írt erről a kérdésről, a halálbüntetés apologétájának mutatkozott. Még maga Beccaria is azt gondolta, hogy két esetben (a nemzet biztonsága védelmében, és a generális prevenció érdekében) szükség lehet e szankció alkalmazására, és csak e két körön kívül tartotta jobbnak az örökös rabszolgaságot (életfogytigliani kényszermunkát). Valójában egészen a XX. századig, a második világháború utáni évtizedekig kellett várni, hogy a halálbüntetés minden körülmények közötti, feltétlen eltörlésének gondolata megfogadjon és gyökeret verjen.

A könyv második része ez utóbbi, markánsan abolicionista gondolat, valamint a retencionista (halálbüntetés-párti) felfogás közötti, leginkább kriminológiai jellegű kortárs vitatémákat mutatja be (a könyv címéből is következően) pró és kontra (gyakran a szemben álló felek egymás szempontjaira és argumentumaira reflektáló, párbeszédszerű) formában. A szerző külön is hangsúlyozza, hogy e részben kifejezetten tartózkodik bármiféle értékeléstől, és az egymással szemben álló érvek súlyának megállapítását az olvasóra bízta. E vállalásnak a szerző eleget is tesz, és a releváns tényeknek, adatoknak, tendenciáknak az adott téma tárgyalása kapcsán történő pusztán közlésén túl a szemben álló felek álláspontjának értékelésére nem vállalkozik. A leíró/elemező módszer abban is megmutatkozik, hogy a könyv az erkölcsi alapú érveléseket eleve kirekeszti a vizsgálódás köréből, mivel azok olyan *a priori* értékfelfogáson alapulnak, amelyek racionálisan sem nem igazolhatók, sem nem cáfolhatók, vagyis amelyek empirikus, tényszerű vizsgálatokkal megközelíthetetlenek. Ehelyett a szerző azokra a kérdéskörökre koncentrálnak, amelyek empirikus/racionális alapon védhetők, illetve amelyek ugyanilyen alapú cáfolatra alkalmasak.

A könyv e része a nemzetközi egyezmények szabályozásának bemutatása után az elrettentő hatás kérdését vizsgálja meg, mégpedig két elkülönülő, de egymásra épülő fejezetben. Az előbbiben az elrettentő hatásról folyó elméleti diskussziót mutatja be, az utóbbiban pedig azon ökonometriai felméréseket, amelyek statisztikai bizonyítékkal kívánnak szolgálni a visszatartó hatás léte vagy nemléte igazolására. A szerző arra a megállapításra jut, hogy bár utóbbi felmérések némelyike rendkívül alapos, objektív okok miatt nem lehetséges olyan módszertan, amely az elrettentő hatással kapcsolatban konkluzív következtetések levonására adhatna alapot – maradnak tehát azok a spekulatív nézetek, amelyek valószínűségi alapon állítják vagy tagadják e hatás létét.

Ez után a könyv a halálbüntetés antihumanitásával kapcsolatos érveket veszi sorra, majd az életfogytig tartó szabadságvesztést hasonlítja össze a halál-

KÖNYVISMERTETÉS

büntetéssel abból a szempontból, hogy az előbbihez képest az utóbbit szükségesnek kell-e tekinteni, vagy az – az életfogytiglan léte és alkalmazhatósága miatt – már szükségtelen. A következő elemzett vitatéma a *justizmord*, vagyis a tévesen kiszabott és végre is hajtott (halál)büntetések lehetősége; ezt követően a könyv a büntetés céljából fakadó szempontoknak a halálbüntetés szabályozása vagy mellőzése esetén történő érvényesülési lehetőségeivel, a gazdaságossági szempontokkal, valamint az egyéb érvekkel és ellenérvekkel foglalkozik. A könyvet a halálbüntetés jogi környezetét jelentő egyes dokumentumok szövegét ismertető, valamint a világ országainak a halálbüntetéshez való viszonyát bemutató függelék, továbbá gazdag irodalomjegyzék zárja.

A kötet elsősorban azoknak ajánlható, akik a halálbüntetés egyes aspektusaival kapcsolatos vitát meghatározó ellentétes álláspontokat kívánják megismerni, és nyitottak új szempontok befogadására és mérlegelésére, nem pedig már meglévő, néha tényadatokkal kifejezetten cáfolható (akár abolicionista, akár retencionista) elfogultságokat szeretnék megerősíteni. A könyv teljesíti deklarált célját, és a választást valóban az olvasóra hagyja, úgy azonban, hogy eközben néhány közkeletű és népszerű, de tényszerűen nem helytálló gondolat cáfolatát is elvégzi. Mindez azonban az objektivitáson nem ejt csorbát, így járulva hozzá a fekete-fehérben való, kategorikus gondolkodás helyett a kérdéskör cizellált, több szempontú megközelítéséhez.

Készítette: Kovács Endre Miklós